

ver voor de vrede van Munster)? Bij dit alles gaat het niet om 'canonkennis' of om identificatie met een vaderlandse cultuur. Het betreft hier kennis van zaken die van belang is zowel voor de participatie van autochtone als voor die van allochtone Nederlanders. Ik doel op kennis van de Nederlandse cultuur en samenleving die steunt op een veel bredere historische herinnering dan die de canon representatief acht. In dit soort informatie worden de 'collective memory' van alle Nederlanders en de wat meer verfijnde '(trans) cultural memory' als een Siamese tweeling aan elkaar geklonken tot een nieuwe zinvolle 'recalled memory'.

HARRY JANSEN, NIJMEGEN

Ham, Willem van der, **Hollandse polders** (Amsterdam: Boom, 2009, 312 blz., ISBN 978 90 8506 812 9).

Nieuwe technieken om polders droog te leggen, werden niet overal met open armen ontvangen. C.G. Snellen, landbouwer in de Zuidplaspolder, had geen goed woord over voor stoomgemalen. De kosten om ze te laten draaien waren begin negentiende eeuw, vanwege de hoge steenkoolprijzen, aanzienlijk. Hij noemde ze 'treurige misgeboorten der ontginning'. Een dergelijk gevoel kan de argeloze lezer van het boek *Hollandse polders* van Willem van der Ham ook overvallen.

De geograaf en historicus Van der Ham heeft zich de laatste jaren ontpopt als een van de meest productieve schrijvers op het gebied van de Nederlandse poldergeschiedenis. Hij schreef er meerdere artikelen en boeken over. Zijn laatste grote publicatie was een biografie over Cornelis Lely, *Verover mij dat land. Lely & de Zuiderzeewerken* (2007).

De titel en de flaptekst van zijn nieuwste publicatie suggereren een overzichtswerk over

de geschiedenis van de polders in Nederland. Van der Ham tempert de verwachtingen van zijn lezers enigszins door in de inleiding te stellen dat zijn boek geen opsomming is van alle afzonderlijke droogmakerijen, maar een poging om de ontwikkeling van het scheppen van nieuw land te beschrijven. Dat doet hij volgens zijn eigen woorden 'door niet alleen in te gaan op techniek, maar door juist ook de maatschappelijke kant te belichten en deze ontwikkelingen in hun historische context te plaatsen'. Daarbij begrenst Van der Ham zich tot de polders in Noord- en Zuid-Holland en tot het Zuiderzeeproject. Dit zijn streken waarover hij eerder publiceerde.

In het eerste deel van zijn boek beschrijft hij de droogmakerijen van de Gouden Eeuw en de voorlopers daarvan. Dit deel geldt als meest geslaagd, hoewel het af en toe een opsommerig karakter heeft. Het droogleggen was toen vooral een zaak van kapitaalkrachtige kooplieden en regenten. Het winst oogmerk speelde hierbij vrijwel geen rol; op veel inpolderingen moesten de initiatiefnemers zelfs geld toeleggen. De belangrijkste reden was bescherming van de stad waarin zij woonden en hun handel dreven. Verschillende nederzettingen in Holland waren in de loop van de eeuwen al door de 'waterwolf' verzwolgen. De plannen voor inpolderingen – die dikwijls al langer bestonden – werden vaak pas uitgevoerd als er een watersnoodramp had plaatsgevonden.

Het tweede deel, dat gaat over de inpolderingen in de achttiende en negentiende eeuw, is al van een minder gehalte. Een onevenwichtig groot deel gaat over de polderkoorts, een ziekte die tijdens en vlak na de drooglegging veel slachtoffers onder polderwerkers en pioniers maakte en waarvan pas begin twintigste eeuw de oorzaak werd gevonden: de malariamug. Een ander groot deel gaat over de kolonisering van een polder, in dit geval – waarschijnlijk omdat er twee uitgebreide studies van H.N. ter Veen (1925) en Ch. Jeurgens (1991) over bestaan – behandelt Van der Ham

alleen de Haarlemmermeer. Aardig in dit deel is de uitwerking van de notie dat de noodzaak tot inpoldering veelal is veroorzaakt door de Hollanders zelf. De grote vraag naar turf leidde tot vervening op grote schaal. Het voorschrift dat de verveners de veengaten moesten dichten, werd echter massaal met voeten getreden en grote stukken land veranderden in de loop van de eeuwen in grote wateren.

Het derde deel, dat gaat over het Zuiderzee-project, is ronduit teleurstellend. Dit stuk gaat voor een groot deel over de gevolgen van de afsluiting en inpoldering van de Zuiderzee voor de visserij. Daarna volgt een korte beschrijving van de drooglegging en de kolonisatie van de Wieringermeer. Vervolgens gaat Van der Ham zeer kort in op de Noordoostpolder. Hier gaat hij wel erg kort door de bocht; alle subtiliteit die door jaren historisch onderzoek is vastgelegd, verdwijnt bij zijn beschrijving. Oostelijk Flevoland behandelt hij in de marge. Over Zuidelijk Flevoland – Almere wordt niet eens genoemd – schrijft hij vrijwel niets. Opvallend is dit wel, want in *Verover mij dit land* komen deze polders en de maatschappelijke ontwikkelingen die ze hebben gevormd wel aan de orde.

Hollandse polders voegt in wetenschappelijk opzicht niets nieuws toe. Van der Ham heeft geen nieuwe bronnen aangeboord en heeft vrijwel alleen gebruikgemaakt van een aantal indertijd uitgegeven rapporten en van secundaire literatuur, die over het algemeen niet de laatste stand van zaken weergeeft. Zoals uit bovenstaande commentaar duidelijk is geworden, is het boek ook niet geschikt als overzichtswerk. Daarvoor is het te fragmentarisch en te beperkt. Het heeft er veel van weg dat Van der Ham een aantal restanten van eerder onderzoek heeft gebundeld. Overigens is het, net als *Verover mij dit land*, een fraai vormgegeven publicatie met mooie historische kaarten en afbeeldingen, en prachtige foto's.

Derix, Jan, *Brengers van de boodschap. Geschiedenis van de katholieke missionering vanuit Nederland van VOC tot Vaticanum II* (Nijmegen: Valkhof Pers, 2009, 803 blz., ISBN 978 90 5625 311 0); Sloot, Jan, *Hoe God verscheen in Papoea. Nederlandse franciscanen in Papoea 1937-1987* (Nijmegen: Valkhof Pers, 2010, 416 blz., ISBN 978 90 5625 327 1).

In het postuum verschenen *Brengers van de boodschap. Geschiedenis van de katholieke missionering vanuit Nederland van VOC tot Vaticanum II*, uitgegeven door de Erven Derix, voert journalist Jan Derix de lezer mee langs 1200 jaar missiegeschiedenis van Nederlandse missionarissen buiten Nederland. Het is het magnum opus van Jan Derix, die sinds 1983 materiaal verzamelde en vanaf zijn pensionering in 2001 tot 2008 systematisch aan dit boek gewerkt heeft. Hij levert daarmee niet alleen zijn eigen meesterwerk af, maar ook de eerste integrale, niet naar gebied onderscheiden geschiedenis van Nederlandse (priester-)missionarissen over zo'n lange periode. De lezer krijgt veel contextuele sociaal-maatschappelijke, politieke en religieuze geschiedenis voorgeschoteld, gelardeerd met prominente maar toch ook tamelijk uitzonderlijke Nederlandse geloofsverkondigers als Franciscus Xaverius.

Derix beschrijft hoe Nederland tijdens de Reformatie zelf tot missieland verviel en hoe dit Nederlandse missionarissen beperkingen opleverde, ook in de Nederlandse overzeese gebiedsdelen. Het zwaartepunt van Derix' boek ligt onmiskenbaar op de negentiende en twintigste eeuw. De katholieke heropleving na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853 in de tweede helft van de negentiende eeuw en het 'grootte missieuur' in het interbellum zijn enkele Nederlandse achtergronden waartegen Derix de inspanningen plaatst van Nederlandse missionarissen waar ook ter wereld: in Nederlandse overzeese gebiedsdelen in de Oost en in de West, in Scandinavië, in China en Japan, in de Verenigde Staten en Latijns-Amerika. Derix eindigt zijn